HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

גובה את הקרן מנכסים משועבדים ואת השבח מנכסים בני חורין דאתא בעל ארעא ושקיל (א) ארעיה ושבחיה מאי לאו בעם הארץ דלא ידע דקרקע נגזלת או אינה נגזלת ואפי' הכי קאתי בעל קרקע ושקיל לארעא ושבחה ושמע מינה בשוגג נמי קנים אמרי [א]לא בלוקח תלמיד חכם וידע תא שמע א)לצבוע לו אדום וצבעו שחור וצבעו אדום ר' מאיר אומר נותן לו דמי צמרו דמי צמרו אין דמי צמרו ושבחו לא ואי סלקא דעתך בשוגג נמי קנים דמי צמרו ושבחו בעי למיתבא ליה אלא לאו ש"מ במזיד קנים בשוגג לא קנים ש"מ: רבי יהודה אומר גזילה חוזרת בעיניה ר"ש אומר רואין אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף ב)מאי בינייהו אמר רב זביד בשבח שעל גבי גזילה קמיפלגי ר' יהודה סבר דנגזל הוי ור"ש סבר דגזלן הוי רב פפא אמר דכ"ע [ב]שבח שעל גבי גזילה דגזלן הוי והכא למחצה לשליש ולרביע קמיפלגי רבי יהודה סבר שבח שעל גבי גזילה [ג]כוליה דגזלן הוי ורבי שמעון סבר למחצה לשליש ולרביע הוא דשקיל גזלן תנן ג)גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל ונטענה אצלו וגזזה משלם כשעת הגזילה ילדה אין לא ילדה הדרא בעינא בשלמא לרב זביד דאמר שבח שעל גבי גזילה דנגזל הוי לר' יהודה הא מני רבי יהודה היא אלא לרב פפא דאמר דגזלן הוי הא מני לא רבי יהודה ולא ר"ש אמר לך רב פפא הוא הדין [ד]אפילו לא ילדה נמי כשעת הגזילה הוא דמשלם והא דקתני ילדה איידי דנסיב רישא ילדה נסיב סיפא נמי ילדה תניא כוותיה דרב פפא ר' שמעון אומר רואין אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף למחצה לשליש ולרביע אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא איבעיא לן לר' שמעון דאמר למחצה לשליש ולרביע הוא דשקיל גזלן כי מסלקינן ליה בדמי מסלקינן ליה או דילמא מבשרא שקול ופשטנא מהא ד)דאמר רב נחמן אמר שמואל שלשה שמין להן השבח ומעלין אותן בדמים ואלו הן [ה]בכור לפשוט ובעל חוב ללוקח [ו]ובעל חוב ליתומים אמר ליה רבינא לרב אשי מי אמר שמואל בעל חוב ללוקח יהיב ליה שבח ה)והאמר שמואל [ז]בעל חוב גובה את השבח א"ל לא קשיא כאן בשבח המגיע לכתפים וכאן בשבח שאין מגיע לכתפים אמר ליה ו)והא מעשים בכל יום וקא מגבי שמואל אפי' שבח המגיע לכתפים אמר ליה לא קשיא

הא

גובה מנכסים משועבדים. שהוא קדם והויא כמלוה בשטר שהרי כתב לו בשטר המכירה שאם יטרפוה ממנו יחזור ויגבה מנכסיו: **קנים.** להדר שבח לנגזל: צבעו שוגג חשיב ליה דאיכא אינשי טובא דלא ידעי דאסור לשנות בדבור של בעל הבית: **בשבח שעל גבי גזילה.** כגון שהשביחה אצלו ועדיין לא נטלה הימנו כגון (ב) ריקנית ונתעברה או טעונה גיזה: **דרבי יהודה סבר דנגזל הוי.** והכי קאמר רבי יהודה גזלה חוזרת בעיניה לבעליה בין לשבח בין לגריעותא כמו שהיא בשעת תביעה בב"ד היא חוזרת והיכא דגרעה כגון גזזה וילדה משלם פחתה ודאי דהדר קתבע ליה נגזל דמי גיזה ועובר שגזל ממנו ופליגא אדר' מאיר דאמר כוליה שבחא יהיב ליה ואע"ג דקנה גיזה וולד בשינוי חזינא ליה כמאן דכוליה שבחא אכתי עלה כמי שלא נגזזה ומשלם כולה משום קנסא וקאמר ליה רבי יהודה כדאיתא השתא הדרא ואי הדר תבע נמי מיניה גיזה וולד יהיב ליה דמי דמעיקר' דקנה גיזה וולד בשינוי והיכא דעדיין כל השבח עליה חוזרת כמות שהיא ואתא ר"ש למימר אפילו שבחא עליה נוטלו גזלן דשינוי קונה ולא ישלם אלא דמים ראשונים כאילו היא שומא אצלו בכסף: **דכ"ע שבח גזילה דגזלן הוי.** ובעיניה דקאמר ר' יהודה כדמעיקרא קאמר: **למחצה לשליש כו'.** כדרך מנהג המדינה למקבלי בהמות להשביחן לזמן גדול כזה: **לא ר' יהודה ולא ר"ש.** וכ"ש דכר"מ לא מתוקמא דקתני רישא גזל פרה מעוברת וילדה רחל טעונה וגזזה משלם דמי פרה העומדת לילד כו' ולר"מ משלם גיזות וולדות כדהשתא: **איידי דנסב רישא ילדה.** לאשמועינן דלא משלם גיזות וולדות כדהשתא אלא דמי פרה העומדת לילד נקט נמי סיפא ילדה: **בכור לפשוט** ז). שהשביחו את הנכסים קודם חלוקה ובשעת חלוקה נוטל הבכור פי שנים בקרקעות צריך להחזיר לפשוט רביע השבח של חלק בכורה במעות שאין לו ליטול פי שנים במה שהשביח זה ואם השביח בי"ב זוז כשנטל זה פי שנים בקרקע נוטל מן השבח ח' זוזים צריך להחזיר לו ב' זוזים ומעלה לו בדמים ואין נותן לו מן הקרקע אלא אם רצה מסלקו בדמים ונותן לו שני זוזים ואין יכול לומר לו הפשוט תן לי קרקע כזה שוה ב' זוזים: **ובעל חוב ללוקח.** ב"ח הטורף לקוחות בשביל חוב שיש לו על המוכר אין לו כח במה שהשביח לוקח ומסלקו ב"ח בדמים ונותן לו דמי שבחו ואין נותן לו קרקע בשיעור שבחו: **וב"ח ליתומים.** ב"ח שיורד לנכסי יתומים בשביל חוב אביהן אין לו במה שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהן כלום ומעלה להן לשבחן בדמים ונותן מעות אם ירצה: **גובה את השבח.** ואינו מחזיר ללוקח כלום: **המגיע לכתפים.** כגון תבואה שגדלה כל צרכה נותנה ללוקח או דמיה:

לא

דילמא בלוקח ת"ח דידע. וא"ת ואמאי גובה שבח מנכסים בני חורין דבפ"ק דב"מ (דף טו:) איפליגו בהכיר בה שאין שלו ולקחה אם מעות מתנה או פקדון אבל לכ"ע אין לו שבח וי"ל דהתם שלא באחריות והכא באחריות דבאחריות לא שייך למימר לא מתנה ולא פקדון:

בשבח שעל גבי גזילה קמפלגי דרבי יהודה סבר דנגזל הוי. אבל שבח שלא ע"ג גזילה הוי דגזלן או משום דהוי שינוי גמור או משום תקנת השבים ואם גזל עצים ועשאן כלים או אפי' נסרים ועשאן כלים דהוי שינוי דהדר שמא מודה ר' יהודה דמשלם כשעת הגזילה אף על גב דהוי שבח שע"ג הגזילה דכיון דטרח בהאי שינוי שייך ביה תקנת השבים ואף על גב דגבי נתן לצבוע לו אדום וצבעו שחור קאמר רבי יהודה דאם השבח יתר על היציאה כו' התם דלא נחת בתורת גזילה לא שייך תקנת השבים וכן צ"ל לרב פפא ע"כ דאמר לרבי יהודה שבח שעל גבי גזילה דגזלן הוי דהיינו משום תקנת השבים דהא ס"ל בההיא דלצבוע לו אדום שינוי לא קני ובההיא לא שייך תקנת השבים כדפי' [א] והשתא הוי סברא הפוכה דר' יהודה מדר"מ דלצבע לר"מ שינוי קונה ובגזלן אין קונה משום דקנים ולרבי יהודה בצבע שינוי לא קני ובגזלן קני משום תקנת השבים ור"ת מפרש דאין אנו צריכים לר' יהודה טעמא דתקנת השבים אלא סברא דר"י שינוי קונה ולרב זביד שבח שלא ע"ג גזילה דלא הדרא הוי דגזלן אבל שבח שע"ג גזילה דשינוי דהדר הוא ולא קני הוי דנגזל ולרב פפא אפי' דע"ג גזילה דשינוי דהדר הוא קני והוי דגזלן והא דלא קני בצבע לפי שאין מתכוין לקנותו וכן נראה דלא צריכי השתא לאוקמא ר"י כב"ש וא"ש נמי דלא חשיב ר' יהודה לעיל (דף לג:) בהדי הני תנאי דסברי שינוי אין קונה כי היכי דחשיב ר"ש דצביעה:

מני לא ר' יהודה ולא ר"ש. וא"ת לעולם ר"ש היא לרב פפא ונימא הכי ילדה אין לא ילדה לא אלא הוי למחצה לשליש ולרביע וי"ל דלר"ש אפילו ילדה קאמר דלמחצה ושליש ורביע קשקיל גזלן דקאי אר"מ דאיירי בילדה:

לר"ש כי מסלק כו'. לא בעי לר' יהודה כיון דמתקנת השבים מוקמי' לה כולה שבחא ביד גזלן פשיטא דמגופיה שקיל (ג):

שלשה שמין להן השבח. אע"ג דקתני ג' תנא ושייר ח)גזלן ושייר נמי אריס שאם בא לסלקו מאריסותו מסלקו מן השבח בדמים:

שבח המגיע לכתפים. כאן פ"ה כגון תבואה שגדלה כל צרכה ושאין מגיע לכתפים שצריכה לקרקע וקשה דאם כן לפירושו גבי ב"ח אפי' מתבואה שאין צריכה לקרקע כדאמר והא מעשים בכל יום וקמגבי שמואל אפי' בשבח המגיע לכתפים ובפרק נערה שנתפתתה (כתובות דף נ:) משמע דלא גבי ב"ח אלא ממידי דצריכא לקרקע גבי הא דקאמר זיל הב ליה מתמרי דעל בודיא דפריך לא יהא אלא ב"ח וכה"ג מי הוי שקיל אלא דחזו לבודיא קאמינא סוף סוף כל העומד ליגזז כגזוז דמי דצריכי לדיקלא קאמינא וי"ל דשבח המגיע לכתפים קורא דבר שסופו ליתלש ולישא בכתפים אפי' כגון פגין או בוסר דצריכי לארעא ור"ת מפרש דשבח המגיע לכתפים כגון דבר הבא בטורח ובחזקת הבתים (ב"ב דף מב: ושם ד"ה שבח) מפורש:

הא

עין משפט
נר מצוה

כא א מיי' פ"ט מהל' גזילה ואבידה הל' ו ז וע"ש וסמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן שע"ג ס"א ובהג"ה:

כב ב ג ד מיי' פ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' ו סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שס"ב סעי' ב וסעי' ז:

כג ה מיי' פ"ג מהל' נחלות הל' ד סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רעח סעיף ו:

כד ו מיי' פכ"א מהל' מלוה ולוה הל' ז וע"ש סמג עשין צד טוש"ע ח"מ סי' קטו סעיף ה:

כה ז מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעי' א:

מוסף רש"י

ומעלין אותן. מן הקרקע, בדמים. ולא שקלי בארעא גופיה (ב"מ קי:). בכור לפשוט. בכור ופשוט שהשביחו קרקע קודם שחלקו, וקי"ל (ב"ב קכד.) שאין הבכור נוטל פי שנים בשבח שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהן, דהוה ליה ראוי ואין הבכור נוטל הבכורה בראוי, דכתיב בכל אשר ימצא לו, וכשהן באין לחלוק נוטל בכור פי שנים בקרקע שהיא משובחת ושמין את השבח ונותן לפשוט רביע שהוא מגיע לו בשבח שבתוך חלקו של זה (שם). ובעל חוב ללוקח. בעל חוב שקדם שטר הלואתו לשטר מקח של לקוחות, טורפה מהן עם מה שהשביחו ושם להן שבח ונותן דמים, וטעמא דכולהו משום דמעיקרא ארעא דידיה הוא ואין לנו לכופו למכור להן קרקע שלו בשביל השבח אם יש בידו מעות, ולקמן מוקי לה בקרקע שנעשית לו אפותיקי (שם). בעל חוב גובה את השבח. בעל חוב שהלוה לחבירו מעות ומכר לוה הנכסים והשביחום לקוחות, טורף בעל חוב הגוף והשבח (בכורות נב.) וכל הקרקע טורף מיד הלוקח כמו שהיא משובחת ע"י הלוקח (ב"מ יד:). בשבח המגיע לכתפים. צריכין לקרקע דבר מועט, דאילו אין צריכין לקרקע הוו להו פירות ולא מיקרי שבח ובעל חוב גובה שבח ולא פירות גמורין (שם קי:). והא מעשים בכל יום. דיני טורפי מקח לפני שמואל וגבי בעל חוב כל השבח עם הקרקע ואפילו מגיע לכתפים כל זמן שצריכין לקרקע (שם טו:).

מסורת הש"ס

א) לקמן ק: וש"נ, ב) [ברי"ף ובראש איתא במאי קמיפלגי], ג) לעיל לג., ד) ב"מ קי:, ה) ב"מ יד: טו. [קי: בכורות נב.], ו) [סוכה מד. כתובות סח: לה: ב"מ טו: קי: ב"ב קעג:], ז) בס"א: ופשוט, ח) [עי' מ"ש על הגליון תוס' יבמות ג: ד"ה למעוטי],

הגהות הב"ח

(א) גמ' ארעא ושבחא כו' לארעא ושבחא כו' למיתב ליה: (ב) רש"י ד"ה בשבח כו' כגון שגזלה ריקנית כנ"ל: (ג) תום' סד"ה לר"ש כו' דמגופיה שקיל. עי' במשר"י כתב בהיפך:

הגהות הגר"א

[א] תד"ה בשבח כו' והשתא הוי סברא כו'. נ"ב אבל להרמב"ם ניחא ואולי לשיטתייהו כנ"ל:

רבינו חננאל

דקימא לן בעל חוב גובה את השבח וכבר פירשנוהו במקומו לפיכך לא הארכנו במקום הזה. וכי קתאני עיקרו בפרק המקבל שלשה שמין להן את השבח ומעלין אותן בדמים ואחד מהן בעל חוב ללקוח בזמן שאינו נושא בו אלא כשיעור דמי השדה ושבחה, נוטל בעל חוב השדה השבח והלוקח. תניא כוותיה דר"פ ר' שמעון אומר רואין אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף למחצה לשליש ולרביע. פר"ח זצ"ל והילכתא כרב פפא. שלשה שמין להם השבח ומעלין אותן בדמים. פי' ר"ח ז"ל ואיפשטא דליכא מאן דמעלין אותן בדמים אלא אלו שלשה. שבח המגיע לכתפים. פי' מגיע לכתפים כגון ענבים והגיעו ליבצר ולשאם על כתפיו.